

КІМНАТА МАНУСКРИПТІВ У МУЗЕЇ КНИГИ ТЕХНІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ м. ДРЕЗДЕН

У статті розглядаються давні манускрипти з Музею книги, які зберігаються в Технічному університеті м. Дрезден. Дане дослідження розширює поняття про такі наукові галузі, як: археологія, історична хронологія, музеологія та теологія. Автор статті розглядає такі манускрипти, а саме: 1. «Псалтир. Рукопис з пергаменту. Мерсебург (?), XIII ст.» («Psalter. Pergamenthandschrift. Merseburg (?)», 13. Jahrhundert). 2. «Лотарингський Апокаліпсис Св. Йоганна. Французький рукопис з пергаменту. I пол. XIV ст.» («Li apocalipse que S. Jehans vit. (Lotharingische Apokalypse) Französische Pergamenthandschrift. 1. Hälfte des 4. Jahrhunderts»). 3. «Німецька історична Біблія. Паперовий рукопис, Рескрипт, рік 1420» («Deutsche Historienbibel. Papierhandschrift, Erlass, um 1420»). 4. «Ульріх фон Рихенталь: Церковний собор. Друк на папері, Аугсбург: Антон Трунарь/Гробарь, 1483 р.» («Ulrich von Richental: Konzilium zu Konstanz. Druck auf Papier, Augsburg: Anton Sorg, 1483»). 5. «Йоганнес Бальбус: Summa, quae vocavit catholicon. Тиснява на пергаменті, Майнц, рік 1460, Т. 1» («Johannes Balbus: Summa, quae vocavit catholicon. Pergamentdruck, Mainz, 1460. Bd. 1»). 6. «Псалтир Могунтінум. Тиснява на пергаменті, Майнц, рік 1457. Містить найдавнішу найзнаменитішу друковану тисняву на три кольори» («Psalterium Moguntinum. Pergamentdruck, Mainz: Fust und Schöffler, 1457. Enthält den ältesten bekannten Druckervermerk»). 7. «Рене Анжуйський. Французький рукопис з пергаменту, XV ст. Кольоровіт та золоті ініціалії, 32 мініатюри» («Rene d'Anjou: Sur les tournois. Französische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. Farbige und vergoldete Initialen, 32 Miniaturen»). 8. «Джованні Бокаччіо: Про ницість тілесності знаменитих чоловіків та жінок. Французький рукопис з пергаменту, 1520 р. Т 2.» («Giovanni Boccaccio: Des cas des nobles et femmes. Französische Pergamenthandschrift, 1520. – Bd. 2.»). 9. «Гален: Opera varia. Фламандський рукопис з пергаменту, XV ст. В 2-х Т. – Т. 1. Пошкоджено. – Т. 2. Розмальовано у тоні мариністики та містить 51 мініатюру». («Galen: Opera varia. Flämische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. 2. Bände. Band 1 zerstört. Band 2 mit farbigen Randleisten und 51 Miniaturen»). 10. «Якоб Краузе: Розкішна палітурка. Теляча печінка з золотої тисняви» («Jakob Krause: Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung»). 11. «Каспар Мойзер: Розкішна палітурка у формі будови серця. Теляча печінка з золотої тисняви» («Caspar Meuser: Herzförmiger Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung»). 12. «Крістіан II. Саксонський. Ніч у хліву у Дрезденському замку. Паперовий рукопис, 17 ст.» («Ringrennen Christian II. Von Sachsen zur Fastnacht 1607 im Stallhof des Dresdener Schlosses. Papierhandschrift. Malereien in Deckfarben. 17. Jahrhundert»). 13. «Паулюс Гектор Майєр: Книга з фехтування, записничок на кільцях та книжечка турнірських пое-

динків. Паперовий рукопис. Середина XVI ст.» («Paulus Hector Mair: Fecht-, Ring- und Turnierbuch. Papierhandschrift. Mitte des 16. Jahrhunderts»).

Ключові слова: археологія; історична хронологія, кімната зберігання скарбів; кімната манускриптів; манускрипт; Музей книги; музеологія; паперовий рукопис; рукопис (давній); рукопис з пергаменту; теологія.

Кімната манускриптів знаменитого Музею Книги знаходиться на Сході Федеративної Республіки Німеччина, у федеральній землі Саксонія у Технічному університеті м. Дрезден (1828 р.; 1961 р. (**Technische Universität Dresden**, 1828 р.; 1961 р.) [1]. У даному музеї зберігаються давні манускрипти, які мають велике значення для людства.

«**Bertelsmann. Das neue Universallexikon**» («Бертельсманн. Новий універсальний лексикон») тлумачить поняття «манускрипт»: «**Manuskript**, Abk. MS., ms., Mskr., urspr. die handschriftl. Originalfassung eines Textes im Gegensatz zu den anfangs handschriftl., später gedruckten Vervielfältigungen; dann jede hand- oder maschinengeschriebene Druckvorlage» [2, с. 585].

Duden зазначає: «**Manuskript**, das – [e]s, e <lat.> (hand.- od. maschinen-schriftl. Ausarbeitung; Urschrift; Satzvorlage; Abk. Ms. [Plus. Mss.] od. Mskr.)» [3, с. 667].

Розгляд даної наукової проблематики, а саме – історія давніх манускриптів в німецьких університетах – у вітчизняній історичній думці відсутні. Саме це і обумовило актуальність нашого дослідження.

Завдання полягає у тому, щоб проаналізувати та охарактеризувати давні манускрипти з Музею книги Технічного університету м. Дрезден, а також їх значення для археології, історії, музеології та теології з врахуванням аспекту історичної хронології.

Про історію виникнення Кімнати манускриптів зазначається:

«**Vom Manuscripten-Zimmer zum Buchmuseum.** Kurfürst August von Sachsen (1526–1586; reg. 1553–1586) begann seit etwa 1556 intensiv Bücher zu sammeln. Zunächst hatte er eine Bibliothek zur eigenen Bildung und zur Prinzerziehung im Sinn. Seine rasch anwachsende «Liberey» war im Dresdeb Schloss und auf der Annaburg bei Torgau aufgestellt.

In der «Augusteischen» Zeit des 18. Jahrhunderts erlangten Kunst und Kultur in Sachsen europäisches Ansehen. Wie die Kunstsammlung

vervielfachte auch die kurfürstliche durch weit-sichtige Ankäufe ihre Bestände. 1728 zog sie zunächst in drei Zwinger-Pavillons, 1786 dann in das eigens umgebaute Japanische Palais um, wo sie bis 1945 residierte.

Schon 1788 wurde die kurfürstliche Bibliothek «öffentlich». Wie die Zahl ihrer Leser wuchs auch die ihrer interessierten Besucher, die wertvolle oder kuriose Sammlungsstücke in den schönen Bibliotheksräumen besichtigen wollten und sie dabei nicht selten auch zur Hand nahmen. Die häufigen Berührungen hinterließen Spuren auf den wertvollen Stücken. Deshalb suchte der damals leitende Oberbibliotheker Constantin Carl Falkenstein eine Lösung, die begehresten Bücher öffentlich präsentieren und gleichzeitig schützen zu können. 1835 war sie gefunden.

Er notierte in seinem Jahresbericht: «In dem Manuscripten-Zimmer wurde in Betracht, daß mehr der kostbaren Handschriften, xylographischen Denkmäler u. Inkunabeln durch das öftere Vorzeigen derselben nicht wenig gelitten hatten, der Bau von zwei Glaskästen/: sogenannten Montres:/ auf zwei der in dem Handschriftenzimmer befindlichen Tische genehmigt, in welchen jetzt diese Seltenheiten unter Glastafeln zur Beschauung des Publikums entzogen sind».

Damit hatte die Königliche Öffentliche Bibliothek zu Dresden begonnen, ihre Schätze in einer Dauerausstellung der Öffentlichkeit zugänglich zu machen. Seit 1935 konnte eine Kombination von Dauer- und Wechsellausstellungen etabliert werden.

Mit den Bombardierungen Dresdens wurde 1945 auch das Japanische Palais zerstört. Die 1918 in Landesbesitz überführte Bibliothek erlitt durch direkte Kriegseinwirkungen und mit dem Abtransport von ca. 200.000 Bänden durch die Sowjetarmee empfindliche Verluste.

1947 bezog die Sächsische Landesbibliothek eine ehemalige Kaserne in der Albertstadt am nördlichen Rand Dresdens, ein Provisorium, das bis 2002 andauern sollte und wo am 10. Mai 1952 das Buchmuseum neu eröffnet wurde.

Nach der Fusion der Sächsischen Landesbibliothek mit der Bibliothek der Technischen Universität Dresden zur Sächsischen Landesbibliothek – Staats- und Universitätsbibliothek Dresden (SLUB) im Jahre 1996 waren die Voraussetzungen für einen großzügigen Bibliotheksneubau geschaffen, der von 1998 bis 2002 errichtet und am 14. Januar 2003 feierlich eingeweiht wurde. Gleichzeitig erfolgte die Neueröffnung des Buchmuseums. In diesem umgibt der für Wechsellausstellung vorgesehene Raum die Schatzkammer, die als «Haus im Haus» konzipiert ist.

Der Besucher betritt sie durch eine von Prof. Wolff-Ulrich Weder mit Bilderschriften und Alphabeten gestaltete Tür. Hier kann er einen Teil jener Seltenheiten sehen, die schon unter den «Montres» im Zimelienzimmer des Japanischen Palais von Fichte, Novalis, Goethe, Napoleon I. und zahlreichen anderen Besuchern Dresdens bestaunt wurden» [4].

Дзеркальна вітрина №1 (Vitrine I)

У даній дзеркальній вітрині розміщено чотири манускрипти, а саме:

1. «Псалтир. Рукопис з пергаменту. Мерсебург (?), XIII ст.» («**Psalter. Pergamenthandschrift. Merseburg (?)**», 13. Jahrhundert) [5].

Сюди належать 150 псалмів періоду Раннього Середньовіччя християнської літургії, в яких знаходяться молитви, які співали виключно студенти/ваганти.

2. «Лотарінгський Апокаліпсис Св. Йоганна. Французький рукопис з пергаменту. I пол. XIV ст.» («**Li arocalipse que S. Jehans vit. (Lotharingische Apokalypse) Französische Pergamenthandschrift. 1. Hälfte des 4. Jahrhunderts**») [6].

Біблійна книга, а саме «Апокаліпсис» є відвертістю (рос. откровение) монаха Йоганна, котра належить до пізньосередньовічної думки. Написано «Апокаліпсис» на давньо-лотарінгському діалекті «Дрезденського списку», що містить 72 мініатюри про апокаліптичні сили та походження світу.

3. «Німецька історична Біблія. Паперовий рукопис, Рескрипт, рік 1420» («**Deutsche Historienbibel. Papierhandschrift, Erlass, um 1420**») [7].

У якості біблейних історій розміщено біблені оповіді, які написані народною розмовною мовою. Розквіт яких припав на XIII та

XV ст. На той час, у Середньовічній Німеччині при монастирях не було книгодрукарень, тому все переписувалось вручну. Існує т. зв. «Список Дібольда з Лаубера м. Хагенау Німецької історичної Біблії».

4. «Ульріх фон Ріхенталь: Церковний собор. Друк на папері, Аугсбург: Антон Трунар/Гробарь, 1483 р.» («**Ulrich von Richental: Konzilium zu Konstanz. Druck auf Papier, Augsburg: Anton Sorg, 1483**») [8].

У даному рукописі міститься опис Церковного собору у м. Констанц 1414 – 1418 рр., хто з каноніків брав участь, у т.ч. знаменита промова Яна Гуса, яка складається з чотирьох частин (канонів).

Дзеркальна вітрина №2 (Vitrine II)

У даній дзеркальній вітрині розміщено два манускрипти, а саме:

1. «Йоганнес Бальбус: Summa, quae vocavit catholicon. Тиснява на пергаменті, Майнц, рік 1460, Т. 1» («**Johannes Balbus: Summa, quae vocavit catholicon. Pergamentdruck, Mainz, 1460. Bd. 1**») [9].

Так званий «Католікон», є латинським словником, котрий датується XIII ст., та має чисельні «списки». Вийшов друком у м. Майнці (нині федеральна земля Гессен) у 1460 р. «Католікон» побачив світ у книгодрукарні Йоганна Гуттенберга та за його безпосередньої участі.

2. «Псалтир Могунтінум. Тиснява на пергаменті, Майнц, рік 1457. Містить найдавнішу найзнаменитішу друковану тисняву на три кольори» («**Psalterium Moguntinum. Pergamentdruck, Mainz: Fust und Schöffer, 1457. Enthält den ältesten bekannten Druckervermerk**») [10].

«Псалтир Могунтінум» має 10 «списків». «Дрезденський список Псалтира Могунтінума» зберігається у Фрайберзькому соборі, починаючи з 1776 р. Надруковано один із «списків» манускрипту у друкарні Й. Гуттенберга, т. зв. «Гуттенберівський список Псалтира Могунтінума».

Дзеркальна вітрина № 3 (Vitrine III)

У даній дзеркальній вітрині розміщено два манускрипти, а саме:

1. «Рене Анжуйський. Французький рукопис з пергаменту, XV ст. Кольоровіт та золоті ініціалії, 32 мініатюри» («**Rene d'Anjou: Sur les tournois. Französische Per-**

gammenthandschrift. 15. Jahrhundert. Farbige und vergoldete Initialen, 32 Miniaturen») [11].

Виникнення манускрипту припадає на 1460 р., на період лицарських турнірів Середньовічної Франції, зокрема авторство належить герцогу Анжуйському, котрий є поетом, художником та меценатом.

2. «Джованні Бокаччіо: Про ницість тілесності знаменитих чоловіків та жінок. Французький рукопис з пергаменту, 1520 р. Т 2.» («Giovanni Boccaccio: Des cas des nobles et femmes. Französische Pergamenthandschrift, 1520. – Bd. 2.») [12].

Означена праця (манускрипт) італійського культурного діяча Джованні Бокаччіо має неперевершений переклад на французьку мову з італійської, з врахуванням та збереженням ідіостилю авторського оригіналу. У даному манускрипті прослідковується тема біблійного, античного та міфологічного сприйняття спокуси, усвідомлення людиною наслідків цього з потраплянням до пекла. Варто зазначити, що у свій час від Шарля де Бурбона (Charles de Bourbon) у якості подарунку отримав французький король Франц I. (Franz I.), а згодом один із списків подарував литовський канцлер Радзивілл (Radziwill) німецькому королю Августу Сильному (August der Starke). Рукопис зберігається у Дрезденській національній королівській бібліотеці.

Дзеркальна вітрина №4 (Vitrine IV)

У даній дзеркальній вітрині розміщено один манускрипт:

1. «Гален: Opera varia. Фламандський рукопис з пергаменту, XV ст. В 2-х Т. – Т. 1. Пошкоджено. – Т. 2. Розмальовано у тоні мариністики та містить 51 мініатюру» («Galen: Opera varia. Flämische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. 2. Bände. Band 1 zerstört. Band 2 mit farbigen Randleisten und 51 Miniaturen») [13].

Даний рукопис присвячений морській медицині, зокрема являє собою науковий трактат римського лікаря грецького походження Клаудіуса Галена (Claudius Galenus, 129 – 199), котрий лікував імператора Марка Ауелія (Marc Aurel) з малюнками.

Дзеркальна вітрина №5 (Vitrine V)

У даній дзеркальній вітрині розміщено чотири манускрипти, а саме:

1. «Якоб Краузе: Розкішна палітурка. Теляча печінка з золотої тисняви» («Jakob Krause: Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung») [14].

Якоб Краузе (Jacob Krause, 1531/1532 – 1585) є найвідомішим майстром-палітуристом періоду Ренесансу. 1566 р. його запрошено до Королівського вищого кола у Дрездені. Я. Краузе належить більше ніж 1000 томів у стилі т. зв. «королівської розкоші».

2. «Каспар Мойзер: Розкішна палітурка у формі будови серця. Теляча печінка з золотої тисняви» («Caspas Meuser: Herzförmiger Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung») [15].

Рукопис містить тлумачення псалмів, розкриває змістову структуру, тобто розмежує тілесність та духовність.

3. «Крістіан II. Саксонський. Ніч у хліву у Дрезденському замку. Паперовий рукопис, 17 ст.» («Ringrennen Christian II. Von Sachsen zur Fastnacht 1607 im Stallhof des Dresdener Schlosses. Papierhandschrift. Malereien in Deckfarben. 17. Jahrhundert») [16].

4. «Паулюс Гектор Майєр: Книга з фехтування, записничок на кільцях та книжечка турнірських поєдинків. Паперовий рукопис. Середина XVI ст.» («Paulus Hector Mair: Fecht-, Ring- und Turnierbuch. Papierhandschrift. Mitte des 16. Jahrhunderts») [17]. Манускрипт містить 242 сторінки з зображенням вправ з двоюбою на мечях та фехтування.

Аналіз джерельної бази дозволив дійти висновку того, що означена проблема не була об'єктом спеціального вивчення у вітчизняній історичній науці. Результати дослідження можуть бути використані в процесі професійної історичної, філологічної, теологічної підготовки студентів, магістрів та аспірантів за різними напрямками, в т.ч. під час викладання спецкурсів історичного та філологічного спрямування, а також підготовки спеціалістів з музейної справи.

Список використаних джерел

1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tu-dresden.de/> (10 червня 2017 р.).
2. Bertelsmann. Das neue Universallexikon. – Gütersloh / München: Wissen Media Verlag GmbH. – S. 585.
3. Duden. Die deutsche Rechtschreibung. Das umfassende Standardwerk auf der Grundlage der neuen amtlichen Regeln. – Bd.1, 24. Auflage. – Dudenverlag: Mannheim – Leipzig – Wien – Zürich. – 2006. – S. 667.
4. Die Schatzkammer im Buchmuseum. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tu-dresden.de/> (10 червня 2017 р.).
5. Psalter. Pergamenthandschrift. Merseburg (?), 13. Jahrhundert.
6. «Li apocalipse que S. Jehans vit. (Lotharingische Apokalypse) Französische Pergamenthandschrift. 1. Hälfte des 4. Jahrhunderts».
7. Deutsche Historienbibel. Papierhandschrift, Erlass, um 1420.
8. Ulrich von Richental: Konzilium zu Konstanz. Druck auf Papier, Augsburg: Anton Sorg, 1483.
9. Johannes Balbus: Summa, quae vocavit catholicon. Pergamentdruck, Mainz, 1460. Bd. 1.
10. Psalterium Moguntinum. Pergamentdruck, Mainz: Fust und Schöffler, 1457. Enthält den ältesten bekannten Druckervermerk.
11. Rene d'Anjou: Sur les tournois. Französische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. Farbige und vergoldete Initialen, 32 Miniaturen.
12. Giovanni Boccaccio: Des cas des nobles et femmes. Französische Pergamenthandschrift, 1520. – Bd. 2.
13. Galen: Opera varia. Flämische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. 2. Bände. Band 1 zerstört. Band 2 mit farbigen Randleisten und 51 Miniaturen.
14. Jakob Krause: Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung.
15. Caspar Meuser: Herzförmiger Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung.
16. Ringrennen Christian II. Von Sachsen zur Fastnacht 1607 im Stallhof des Dresdener Schlosses. Papierhandschrift. Malereien in Deckfarben. 17. Jahrhundert.
17. Paulus Hector Mair: Fecht-, Ring- und Turnierbuch. Papierhandschrift. Mitte des 16. Jahrhunderts.

N. Melintchuk,
Staatsgrenztruppen von der Ukraine

**DAS MANUSCRIPTEN-ZIMMER IM BUCHMUSEUM VON DER TECHNISCHEN
UNIVERSITÄT ZU DRESDEN**

In diesem Artikel betrachtet man die altertümliche Manuscripten im Buchmuseum, die die an der technischen Universität zu Dresden bewahrt wurden. Diese Forschung erweitert den Begriff über solche wissenschaftliche Bereiche, sowie: die Archäologie, die historische Chronologie, die Museologie und die Theologie. Die Autorin des Artikels betrachtet solche Manuscripten, und zwar: 1.«Psalter. Pergamenthandschrift. Merseburg (?), 13. Jahrhundert. 2. «Li apocalipse que S. Jehans vit. (Lotharingische Apokalypse) Französische Pergamenthandschrift. 1. Hälfte des 4. Jahrhunderts». 3. «Deutsche Historienbibel. Papierhandschrift, Erlass, um 1420». 4. «Ulrich von Richental: Konzilium zu Konstanz. Druck auf Papier, Augsburg: Anton Sorg, 1483». 5. «Johannes Balbus: Summa, quae vocavit catholicon. Pergamentdruck, Mainz, 1460. Bd. 1». 6. «Psalterium Moguntinum. Pergamentdruck, Mainz: Fust und Schöffler, 1457. Enthält den ältesten bekannten Druckervermerk». 7. «Rene d'Anjou: Sur les tournois. Französische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. Farbige und vergoldete Initialen, 32 Miniaturen». 8. «Giovanni Boccaccio: Des cas des nobles et femmes. Französische Pergamenthandschrift, 1520. – Bd. 2.». 9. «Galen: Opera varia. Flämische Pergamenthandschrift. 15. Jahrhundert. 2. Bände. Band 1 zerstört. Band 2 mit farbigen Randleisten und 51 Miniaturen». 10. «Jakob Krause: Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung». 11. Caspar Meuser: Herzförmiger Prachteinband. Kalbsleder mit vergoldeter Prägung. 12. Ringrennen Christian II. Von Sachsen zur Fastnacht 1607 im Stallhof des Dresdener Schlosses. Papierhandschrift. Malereien in Deckfarben. 17. Jahrhundert. 12. Paulus Hector Mair: Fecht-, Ring- und Turnierbuch. Papierhandschrift. Mitte des 16. Jahrhunderts.

Entscheidende Wörter: die Archäologie; das Buchmuseum; die Handschrift, die historische Chronologie; das Manuscripten-Zimmer; das Manuskript; die Museologie; die Papierhandschrift; die Pergamenthandschrift; die Schatzkammer; die Theologie.

Рецензенти: **Стройновський А.,** д-р іст. наук, професор;
Срогош Т., д-р іст. наук, професор.

© Мелінчук Н., 2017

Дата надходження статті до редколегії 7.06.2017